

ПАСКАР КАРІНА СЕРГІЇВНА

студентка 1 курсу

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ СУЧАСНОГО ПРАВА

З моменту виникнення права в науковій літературі почалось виділення певних форм його виразу. Отже, розрізняють внутрішню і зовнішню форми права, під якими традиційно розуміють, у першому випадку, внутрішню структуру права, у другому - джерела права, що формально закріплюють правові явища і дозволяють адресатам знайомитися з їх змістом та користуватися ними.

Так, Скакун О. Ф. під джерелом права розуміє спосіб зовнішнього вираження і закріплення норм права, що виходить від держави і який має загальнообов'язкове значення. Серед основних джерел права вона виділяє наступні: правовий звичай; правовий (судовий, адміністративний) прецедент; нормативно-правовий договір; нормативно-правовий акт [1, с. 211-212].

Серед усіх джерел права правовий звичай був сформований першим. Він регулював відносини у період виникнення та становлення правових систем різних держав. Слід зазначити, що не кожний звичай стає правовим, а тільки той, який відповідає інтересам певної групи людей, визнається і санкціонується державою. Саме вона надає йому статусу норми права, тим самим перетворює його у правовий звичай й бере його під свій захист.

Вищезазначене джерело права виникає тільки у результаті багаторазового застосування протягом століть, закріплюючи людський

досвід у свідомості людей і тим самим стає звичаєм. Крім того, в результаті санкціонування державою, звичай набуває загальнообов'язкового характеру, гарантується його виконання та забезпечується реалізація заходами державного примусу. Держава визнає не всі звичаї, що склалися в суспільстві, а лише ті, що мають найбільше суспільне значення, відповідають його інтересам та історичному етапу його розвитку.

В правовій системі України також визнається правовий звичай. На теперішній час Конституція України не закріплює правовий звичай як джерело права, але не зважаючи на це, окремі законодавчі акти містять такі норми. Наприклад, ст. 7 Цивільного Кодексу України передбачає, що цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема, звичаєм ділового обороту.

Правовий прецедент в перекладі з латинської мови означає той, що йде попереду, тобто це те, що мало місце раніше і може бути прикладом для подібних дій надалі. Іншими словами правовий прецедент можна визначити як рішення компетентного державного органу щодо конкретної юридичної справи, якому надається формальна обов'язковість при вирішенні подібних справ у майбутньому. Правовий прецедент застосовується тоді, коли мають місце прогалини у правовому регулюванні чи є потреба в юридичній кваліфікації конкретних обставин, тобто офіційного формулювання правових норм. Розрізняють судовий і адміністративний прецеденти.

В країнах англосаксонської правової системи (Велика Британія, США, Канада, Австралія, Індія, Нова Зеландія та ін.) судовий прецедент визнається основним джерелом права. В цих країнах судді у законодавчому порядку наділені правотворчою функцією. Прецедент має обов'язковий характер для всіх судів нижчої інстанції, а вищі суди зв'язані своїми попередніми рішеннями. При розгляді справи суддя повинен

обов'язково врахувати обставини справи, у зв'язку з яким прийняте попереднє рішення. Дотримання такого рішення має на меті досягнення високого рівня одноманітності судової практики. Він відіграє важливу роль в країнах англосаксонського права, оскільки усуває прогалини в законодавстві і, як правило, містить норму-правило поведінку, яка регулює суспільні відносини, що не врегульовані нормативно-правовими актами.

У країнах романно-германської правової системи судова практика, як правило, не виходила за межі тлумачення закону і судовий прецедент офіційно джерелом права не визнавався. Наприкінці ХХ століття, за умов зближення англосаксонської та романогерманської правових систем, прецедент фактично перетворюється на джерело права і в цих країнах.

Україна належить до романо-германської правової сім'ї, а тому основним джерелом права є нормативно-правові акти, проте положення чинного законодавства України дозволяє дійти висновку про те, що і судова практика, що характерне англосаксонській правовій сім'ї, все частіше застосовується як джерело права. Зокрема, таку роль відіграють рішення Європейського суду з прав людини. Визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини відбулося внаслідок ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідно до положень ст. 46 Конвенції рішення даного суду є обов'язковими для всіх держав-учасниць.

Ще одне джерело права - нормативно-правовий договір, почав відлік свого існування з стародавніх часів. Історики і правознавці зазначають, що вперше він з'явився у Стародавньому Римі у період республік, а в ХХ столітті він стає однією з головних юридичних форм існування правових норм. Нормативно-правовий договір - це письмова угода, в якій правила поведінки загального характеру встановлюються за взаємною згодою двох і більше суб'єктів правових відносин і забезпечується державою. Вони

можуть належати до різних галузей права (конституційне, міжнародне, цивільне, трудове право тощо), проте вони не можуть бути застосовані у всіх формах суспільних відносин, а також у процесі регулювання відносин між фізичними особами.

Основним джерелом права в країнах романо-германського права є нормативно-правовий акт під яким слід розуміти офіційний письмовий документ, прийнятий у встановленому законом порядку і формі уповноваженими на те суб'єктами правотворчості, який закріплює правило поведінки загального характеру, що забезпечується державою. У Конституції України визначено перелік форм нормативно-правових актів для кожного суб'єкта правотворчої діяльності, їх ієрархічне підпорядкування, межі повноважень зазначених суб'єктів та порядок дії в часі та просторі. Існують різні класифікації, проте найбільш поширеною вважається класифікація нормативно-правових актів за юридичною силою, яка представляє закони і підзаконні нормативно-правові акти.

Окремі науковці виділяють і інші джерела права такі як правова доктрина, релігійно-правова норма та міжнародно-правовий акт.

Правова доктрина - це акт-документ, що містить розроблені вченими правові ідеї, принципи, які створюються з метою удосконалення законодавства, усвідомлення суспільством і визнані державою як обов'язкові.

Правова доктрина не у всіх країнах є джерелом права, хоча значення наукових праць юристів для формування моделі правового регулювання визнається законодавцями багатьох країн. Наприклад, в США, при вирішенні справи, судді посилаються на праці вчених. У наші дні роль доктрини є важливою для правотворчості: вона сприяє удосконаленню нормативно-правових актів, створенню нових правових понять і категорій, розвитку методології тлумачення законів.

Релігійно-правова норма являє собою акт-документ, що містить церковний канон або іншу релігійну норму, яка санкціонується державою для надання їй загальнообов'язкового значення і забезпечується нею. Релігійно-правова норма поширена в традиційно-релігійних правових системах (наприклад, у мусульманських країнах). У деяких країнах релігійно-правова норма тісно переплелася із правовим звичаєм, традиціями общинного побуту.

Міжнародний-правовий акт - спільний акт-документ двох або кількох держав, що містить норми права про встановлення, зміну або припинення прав і обов'язків у різних відносинах між ними. З санкції держави такий акт поширюється на її територію, стає частиною внутрішньо-національного законодавства. На внутрішньодержавне право впливають джерела міжнародного права: загальновизнані принципи міжнародного права, міжнародні договори (пакти, конвенції) [2, с. 6].

Отже, правове регулювання в різних державах світу здійснюється різними джерелами права,Ж в залежності від типу правової системи країни. Найбільш поширеними є правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт, правова доктрина, релігійно-правова норма та міжнародно-правовий акт.

Література:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. - 4-те видання допов. і перероб. – К.: Алерта, 2013. – 524 с.
2. Шаповал В. Теоретичні проблеми реалізації норм Конституції // Право України. - 1997. - № 6. – 8 с.